

38

nexe

*quaderns d'autogestió
i economia cooperativa*

juny de 2016

VALORS AMB
FONAMENTS

LA NOVA LLEI
DE COOPERATIVES

MONEDES LOCALS:
PER QUÈ I PER A QUÈ?

EMPRENDRE EN CLAU
COOPERATIVA

ESPAIS QUE TRASPUEN
COOPERATIVISME

TTIP: CAPITALISME
SENSE BARRERES

ENTREVISTA A JORDI
VIA, COMISSIONAT
D'ECONOMIA
COOPERATIVA, SOCIAL,
SOLIDÀRIA I CONSUM
DE L'AJUNTAMENT
DE BARCELONA

RESSENYA

VALORS AMB FONAMENTS	<u>3</u>
Carles Masià	
LA NOVA LLEI DE COOPERATIVES	<u>9</u>
Antoni Oró Badia	
MONEDES LOCALS: PER QUÈ I PER A QUÈ?	<u>12</u>
Jordi Boixader Solé i Oriol Estela Barnet	
EMPRENDRE EN CLAU COOPERATIVA	<u>21</u>
L'Apòstrof, SCCL	
ESPAIS QUE TRASPUEN COOPERATIVISME	<u>24</u>
Carles Masià	
TTIP: CAPITALISME SENSE BARRERES	<u>28</u>
Carme Giménez Capdevila	
ENTREVISTA A JORDI VIA, COMISSIONAT D'ECONOMIA COOPERATIVA, SOCIAL, SOLIDÀRIA I CONSUM DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA	<u>32</u>
Jordi Garcia	
EXPERIÈNCIES D'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA ALS MUNICIPIS	<u>38</u>
Oficina tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic de la Diputació de Barcelona	

Nexe, Quaderns d'Autogestió i Economia Cooperativa, és una publicació digital semestral del cooperativisme català, editada per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. Des de 1997, *Nexe* contribueix a la reflexió i el debat sobre el cooperativisme, en especial, i l'economia social i solidària en general.

Edita: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC). Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona.

federacio@cooperativestreball.coop

Consell editorial: Antoni Oró, David Pérez, Óscar Rebollo, Oriol Estela, Xavier Gallofré, Olga Ruiz, Jordi Garcia.

Coordinació, redacció, fotografia, revisió lingüística i maquetació: L'Apòstrof, SCCL.

Foto de portada: El Gringo

Per contactar amb la redacció de *Nexe* ens podeu escriure a nexe@nexe.coop.

Llicència Creative Commons: reconeixement no comercial sense obra derivada. 2.5

VALORS AMB FONAMENTS

Carles Masià

A ningú no se li escapa que un dels àmbits que més s'ha relacionat amb les males pràctiques durant aquests últims anys és el de l'habitatge i l'urbanisme. En aquest article coneixerem unes quantes cooperatives de treball que estan regenerant el sector perquè torni a tocar de peus a terra.

Dret a la ciutat, dret a l'habitatge, eficiència energètica, bioconstrucció, participació ciutadana... són alguns dels àmbits d'activitat de les cooperatives d'arquitectura i urbanisme que s'han constituït a Catalunya durant els últims cinc anys. Es tracta d'empreses joves, molts cops integrades per persones amb experiència prèvia en el sector associatiu i els moviments socials, que apliquen a la seva feina mirades pluridisciplinàries i el treball en equip. A més, participen activament de xarxes i entitats de segon grau, com la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC), la Xarxa d'Economia Solidària (XES) i altres organismes.

Aquestes cooperatives de treball estan revitalitzant un sector que intenta treure's de sobre la mala premsa generada durant la darrera dècada amb fenòmens com la bombolla immobiliària i l'especulació urbanística. “Un dels objectius principals del cooperativisme és la transformació social, un aspecte que ha mancat en el sector de la construcció, on s'ha perdut de vista el dret a l'habitatge, per exemple”, apunten des del [Risell](#).

Amb el mateix esperit crític, [Celobert](#) hi afegeix que “el món de l'arquitectura i l'enginyeria ha estat tradicionalment vinculat a la inversió immobiliària i més aviat desvinculat d'allò social i mediambiental. Ha posat en valor la creació individual i la rendibilitat econòmica per davant d'allò col·lectiu i de la rendibilitat social.”

Per a [La Col](#), el context actual de desenvolupament del cooperativisme “és una oportunitat per apropar l'arquitectura i l'urbanisme a la societat civil, fomentant processos de baix a dalt, on l'autogestió, la implicació i la corresponsabilitat de les persones usuàries i habitants de l'espai urbà pren una importància central”.

En una línia similar s'expressa [La Baula](#), que entén que aquestes cooperatives creades recentment “demonstren que es pot donar resposta a les expectatives i demandes socials actuals en camps com la participació ciutadana, la mediació entre societat civil i administració i els conflictes urbanístics”. Des de [Raons Públiques](#), hi introdueixen un component de caire més pràctic: “el cooperativisme, en l'àmbit de l'arquitectura, l'urbanisme i la planificació urbana aporta la idea d'aprofitar al màxim els recursos i les capacitats de cada comunitat; busca crear llaços i generar dinàmiques que després permeten gestionar millor els espais creats”. Finalment, [Oikos-via](#) apunta que gràcies a l'estructura cooperativa la seva estructura organitzativa i econòmica ha millorat i, al mateix temps, han anat incorporant nous socis al projecte.

Des de *Nexe* hem conversat amb aquestes sis cooperatives per conèixer el sector d'activitat de més a prop i veure com traslladen els valors cooperatius als projectes i a la seva forma de treballar.

CELOBERT: “APOSTEM PER LA RESPONSABILITAT SOCIAL”

Cooperativa de treball sense afany de lucre constituïda el 2010 que ofereix serveis d'arquitectura, enginyeria i urbanisme amb responsabilitat ecosocial. Té tres àmbits d'actuació: l'àrea de projectes d'arquitectura i enginyeria, l'àrea de rehabilitació de finques i l'àrea de planejament en habitatge i urbanisme.

Quins són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

“En una cooperativa d'arquitectes, i més encara quan és pluridisciplinària –amb enginyers, aparelladores, urbanistes, interioristes–, la figura de l'arquitecte “individu” o “estrella” (pròpies de l'escola de Barcelona) es pot superar per aprofitar tot el potencial del treball en equip. No tan sols pel que fa a la gestió empresarial (democràtica i participativa), sinó també al procés de creació i disseny que implica la feina. Els nostres projectes no els fa una persona, sinó un equip.

Apostem per una arquitectura i una enginyeria amb responsabilitat social, que posi la creativitat i la tecnologia al servei de la societat per davant de tot. Això vol dir prioritzar la reducció de la petjada ecològica (bioconstrucció, producció local dels materials, alta eficiència energètica, mínimes emissions de CO₂) i el bé comú.

Pel que fa a l'urbanisme i el planejament, els principis cooperatius fomenten que l'habitatge i la ciutat s'entenguin sobretot com un dret i no com un bé d'inversió. Per tant, tant el planejament urbanístic com els plans d'habitatge que realitzem intenten fer aflorar un tipus d'habitatge accessible i no lucratiu”.

Projectes i/o línies de treball més destacades

En l'àrea de projectes, Celobert està acabant la construcció de la [Hulohaus](#) a Cerdanyola del Vallès. Es tracta d'una casa amb estàndard passivhaus feta amb materials de bioconstrucció, un tipus d'edificació poc estesa al nostre país que compleix els requisits del certificat d'eficiència energètica més exigent del món. D'altra banda, també estan portant a terme la reforma interior d'uns habitatges d'Arrels Fundació destinats a persones sense llar.

En l'àrea de rehabilitació, està treballant amb les finques de la Fundació Roca i Galès: s'encarreguen de diagnosticar les patologies de l'edifici, fer la certificació energètica, proposar les intervencions de millora, per posteriorment dirigir l'obra i gestionar els ajuts públics en rehabilitació que podran rebre.

Des de l'àrea d'urbanisme i habitatge, en aquests moments acompanya un col·lectiu del Poble nou per promoure una cooperativa d'habitatges. També està redactant el pla pel dret a l'habitatge de la ciutat de Barcelona i fent un cens i un pla d'activació d'habitatges buits per a polítiques socials a Cardedeu i Cardona.

EL RISELL, UNA MIRADA TRANSVERSAL

El Risell va començar a caminar l'octubre de 2012 i, actualment, el formen tres sòcies treballadores: una arquitecta tècnica, un sociòleg i una ambientòloga, a més de disposar d'una àmplia xarxa de col·laboradors. Els projectes en què participen tenen a veure amb la planificació i les tasques de consultoria tècnica.

Quins són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

“El cooperativisme no defensa ni treballa per l'especulació en general i en particular per l'especulació dels drets bàsics. Alhora, ofereix una mirada transversal i treball en xarxa, la qual cosa beneficia l'usuari final”.

“Estem connectats amb altres cooperatives que són complementàries mitjançant [Més Opcions](#) i grups sectorials de la XES. Això ens aporta molts avantatges a l'hora de presentar-nos a cursos, innovar i solucionar puntes de feina, per exemple”.

Projectes i/o línies de treball més destacades

En aquests moments, el Risell està treballant en un projecte en fase de prova pilot que busca l'apoderament en termes energètics d'aquelles persones que es troben en situació de risc d'exclusió social. Aquesta iniciativa explica i fomenta reduccions de la factura elèctrica segons la situació en què es troba cada llar.

D'altra banda, la cooperativa col·labora amb la fundació Hàbitat 3 per reformar habitatges que han estat cedits per propietaris particulars que, durant un mínim de tres anys, es destinaran a usos socials. Es tracta d'un projecte que fomenta el dret a l'habitatge digne.

LA BAULA: SABA NOVA

La Baula va fer els primers passos a principis de 2012 sense estar constituïda formalment, mentre els seus futurs socis encara compaginaven aquesta dedicació amb altres feines. A principis de 2016 van consolidar-se com a cooperativa i ara els seus sis socis ja s'hi dediquen a temps complet. Treballen en diversos projectes d'edificació, rehabilitació, espai públic i disseny industrial. També estan començant a impulsar una línia d'investigació i recerca cultural en l'àmbit de l'arquitectura i el disseny.

Quins són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

“L'objectiu és trobar una forma i una estructura laboral més justes i equitatives en sintonia amb els temps actuals, on es reflecteixin les problemàtiques i els canvis de la professió. Volem construir una estructura laboral estable que ens permeti autogestionar els encàrrecs i, alhora, investigar les possibilitats de l'arquitectura com a treball col·laboratiu i procés de creació col·lectiva.

Internament, la constitució com a cooperativa ens ha aclarit el model laboral i ara és un bon moment de transformació per investigar i posar en qüestió els processos de creació arquitectònics des d'una perspectiva cooperativa, allunyada de la figura tradicional de l'arquitecte com a autor independent i aïllat de l'obra”.

Projectes i/o línies de treball més destacades

En la seva curta però intensa vida, la Baula ja ha rebut uns quants reconeixements. És un projecte que es va acabar de gestar amb l'acompanyament tècnic i la formació de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i que a principis de 2016 va rebre el [premi Manuel Arroyo](#).

Dos dels seus projectes també han estat seleccionats per als prestigiosos premis FAD d'arquitectura i disseny 2016, concretament a [Parets del Vallès](#) i [Milà](#).

LA COL: CAP A LA CIUTAT COMUNA

El col·lectiu La Col va iniciar la seva activitat l'any 2009 i fins al 2014 no es va constituir formalment com a cooperativa. Actualment són 14 persones sòcies (6 dones i 8 homes). La seva formació inicial beu de l'arquitectura, però després s'han anat capacitant en escenografia, sociologia, rehabilitació, gestió urbanística, soldadura i fusteria, entre altres disciplines. La Col està ben arrelada al barri de Sants (Barcelona), on participa activament en les plataformes Impuls Cooperatiu i Can Batlló és per al barri, aportant els seus coneixements en arquitectura i urbanisme.

Quins són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

“Apostar per processos que requereixen una actitud proactiva i participativa a través d'intercanviar i compartir coneixements, generant espais basats en la cooperació social, que poden aconseguir una territorialitat política pròpia i alternativa a la ciutat capitalista. Els ateneus, les cooperatives de treball i consum i els espais urbans autogestionats són espais col·lectius arrelats fortament al territori, amb voluntat de recuperar barris i municipis, caminant cap a una ciutat comuna.

En segon lloc, el treball d'intercooperació amb tots els proveïdors, clients i usuaris possibles per fer créixer el mercat social català, potenciant l'impacte positiu de cada acció que realitza la cooperativa. També és important la implicació en la construcció d'entorns amb el mínim impacte ambiental des de l'escala territorial, urbana i de la construcció material”.

Projectes i/o línies de treball més destacades

La Col està implicada en la cooperativa d'habitatges en cessió d'ús [La Borda](#), que es començarà a construir després d'aquest estiu a Sants. Es tracta d'un projecte que incorpora tres dels temes principals que treballen com a cooperativa: la participació dels usuaris en tot el procés, la minimització de l'impacte ambiental i el desenvolupament d'un projecte de propietat col·lectiva com a alternativa al model actual d'entendre l'habitatge.

La cooperativa participa en el Pla Local d'Habitatge de Barcelona, en una publicació sobre participació en arquitectura i urbanisme, a l'escola de Teatre de la cooperativa el Timbal, en el procés participatiu del solar de la muralla (al barri gòtic de Barcelona) i en diverses reformes d'habitatges.

RAONS PÚBLIQUES: PLANIFICACIÓ PARTICIPATIVA

El projecte Raons Públiques va néixer el 2009 vinculat a l'organització Arquitectes sense Fronteres. Establerts al Poble Sec (Barcelona), l'any 2015 van transformar l'associació en cooperativa i ara són sis socis treballadors especialitzats en arquitectura, disseny, educació i urbanisme des d'una òptica participativa.

Quin són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

“Mitjançant el nostre treball volem potenciar la corresponsabilitat a l'hora de desenvolupar processos de transformació urbana exigint i promovent la responsabilitat per part de tota la ciutadania, la qual cosa significa buscar una implicació directa dels usuaris en el disseny i la construcció del seu entorn.

Aportem els valors de proximitat, i la voluntat de generar diàleg i impulsar el debat entre diferents opinions. Aportem la idea que tothom és igual d'important i necessari en un procés, que el temps és un valor i que l'aprenentatge és part del producte final”.

Projectes i/o línies de treball més destacades

“Ara ens estem centrant en les reformes de patis escolars amb la participació de tota la comunitat educativa, com per exemple a l'[Escola Dovella](#) a Sant Martí (Barcelona). D'altra banda, també volem acompanyar diferents comunitats en la concepció i materialització dels espais que fan servir diàriament, com equipaments públics: és el cas del procés participatiu per a la definició del futur del Firal d'Olot, un dels espais més estimats i representatius de la capital de la Garrotxa. Finalment, també estem col·laborant amb l'Ajuntament de Granollers per tirar endavant el projecte A les places!, amb l'objectiu d'implicar la ciutadania i les entitats locals en accions socioculturals a diferents places de la ciutat.”

OIKOSVIA: CRUÏLLA DE PROJECTES

Oikosvia és una cooperativa de serveis fundada l'any 2000 per tres socis que, tot i provenir d'àmbits diferents, compartien molts punts d'afinitat. El primer estava vinculat al col·legi d'ar-

quitectes i el segon a la universitat com a docent, mentre que el tercer se centrava sobretot en el seu despatx professional. La nova estructura els va permetre presentar-se a alguns concursos amb més garanties, posar en comú alguns encàrrecs, treballar-ne d'altres de manera individual i afegir nous perfils i habilitats a l'equip. Avui, la cooperativa està formada per sis persones (cinc arquitectes i un enginyer) de diferents generacions especialitzades en àmbits com el desenvolupament de projectes, la direcció d'obres, l'urbanisme i l'eficiència energètica.

Quins són els valors afegits que creieu que aporteu pel fet de ser cooperativa?

Amb l'aval de més de 15 anys de trajectòria, Oikosvia reflexiona que "la decisió de transformar-se en cooperativa va ser encertada. La manera de treballar els projectes és cooperant, i el fet d'anar incorporant professionals especialitzats ens ha aportat molts punts positius. El cooperativisme aporta més capacitat de diàleg, i això es nota quan gestionem els projectes i estem en contacte amb els clients. També hi ha aspectes pràctics, com per exemple que tant els recursos com les despeses queden més repartides."

Projectes i/o línies de treball més destacades

La cooperativa va desenvolupar un projecte d'habitatge social per al Patronat d'Habitatge de Barcelona. Un dels projectes dels que van quedar més satisfets és [la seu de l'Institut Geològic de Catalunya \(IGC\)](#) a Tremp, que incorpora elements de geotèrmia i va obtenir el ressò en dos portals web d'arquitectura de gran difusió.

Darrerament, estan treballant per impulsar un projecte relacionat amb les cooperatives d'habitatge en règim de cessió d'ús al Prat de Llobregat.

LA NOVA LLEI DE COOPERATIVES

Antoni Oró Badia

El juliol de 2015 va entrar en vigor la nova Llei 12/2015, del 9 de juliol, de cooperatives. Aquest nou marc normatiu introdueix un nombre significatiu de novetats que es resumeixen a continuació.

Tal com s'explica en el preàmbul, amb aquests canvis es perseguien els objectius següents: fomentar la creació de cooperatives, reforçar el finançament intern, millorar la gestió, donar més dimensió al sector cooperatiu i simplificar els tràmits en la creació i transformació de les cooperatives. Els temps jutjarà el grau d'assoliment d'aquests objectius, però entretant, tant les cooperatives existents com les de nova creació tenen a l'abast noves possibilitats per tirar endavant els seus projectes en forma cooperativa.

És important recalcar que les cooperatives existents que vulguin aplicar els canvis contemplats en la nova Llei, han de tenir cura que els seus estatuts actuals no entrin en conflicte amb aquests canvis. Per tant, abans d'incorporar-los és del tot recomanable revisar els estatus i, si és el cas, iniciar el procés de modificació.

Per incentivar la creació de cooperatives, la mesura més cridanera que incorpora la nova Llei és la reducció del nombre necessari de persones per poder constituir una cooperativa. Abans el mínim de persones era de tres, ara amb dues és suficient. L'excepció a la nova norma es refereix a les de consumidors i usuaris, que passa de tres-centes a deu.

La situació de les cooperatives amb dues persones sòcies és, però, transitòria ja que en un màxim de cinc anys caldrà ampliar el nombre fins a tres.

En aquest àmbit també cal destacar la nova figura del soci temporal. Les cooperatives podran tenir, sempre que els seus estatuts ho prevegin, un nombre limitat de persones amb una vinculació social d'una durada determinada que no podrà superar els cinc anys. Aquesta figura pot ser útil a les cooperatives per afrontar les variades situacions que es presenten avui en dia en el món de l'empresa i en sectors flexibles i dinàmics com el dels serveis.

En la nova Llei la persona sòcia que porta a terme l'activitat cooperativitzada s'anomena soci comú, i el que abans es coneixia com a cooperativa mixta passa a anomenar-se cooperativa integral i, si té producció agrària i la resta d'activitats es desenvolupen en el medi rural, aleshores s'anomenarà cooperativa rural.

Per tal de facilitar la incorporació de capital a la societat cooperativa, una necessitat sempre recurrent, la nova Llei actua en tres elements: el capital social, els fons socials i les aportacions de les persones sòcies.

Quant al capital social, les aportacions no dineràries no requeriran la valoració d'un expert extern, les aportacions dels nous socis es podran adaptar a les circumstàncies econòmiques i socials existents en el moment de subscriure-les, i no es podran aplicar deduccions per baixa no justificada o improcedent a les aportacions voluntàries.

Els canvis més significatius, però, són en els fons socials. Així, es redueix l'aportació obligatòria mínima al Fons de Reserva Obligatòria (FRO), que passa del 30% al 20% i, sempre que consti en els estatuts de la cooperativa, el FRO pot ser parcialment repartible. Aquestes mesures tendeixen clarament a millorar la posició de les persones sòcies pel que fa a la disponibilitat dels recursos generats amb l'activitat econòmica del projecte cooperatiu. També s'amplien les destinacions possibles del Fons d'Educació i Promoció Cooperatives (FEPC).

Finalment, en aquest àmbit, la nova Llei possibilita l'existència de socis col·laboradors sense dret a vot, és a dir, que només aportin capital.

La millora de la gestió empresarial, a banda de la regulació del web corporatiu que permet un ampli marge per realitzar actes socials per mitjans telemàtics, s'ha basat a modificar les competències exclusives de l'assemblea general i a introduir canvis en l'òrgan d'administració.

Així, l'admissió d'aportacions voluntàries, els acords d'intercooperació i el nomenament i la destitució de la direcció general o gerència, passen de ser competència de l'assemblea general a ser-ho del consell rector.

I, pel que fa a aquest òrgan, el canvi més significatiu és la possibilitat que hi pertanyin persones no sòcies, sense superar en cap cas una quarta part de la seva composició i amb la limitació de no poder tenir la presidència.

Altres canvis en aquest terreny són la possibilitat del consell rector de delegar la facultat sancionadora, amb el límit de l'expulsió, i la desaparició del caràcter obligatori de la intervenció de comptes que passa a ser facultatiu.

I, ja per finalitzar aquest breu resum, els objectius de dimensionar el sector i eliminar càrregues burocràtiques, es concreten, per una banda, en la possibilitat que empresaris individuals puguin ser socis de cooperatives de segon grau i de reactivar societats dissoltes, i per l'altra, en la inclusió en l'article vintè de la Llei, del procediment exprés per constituir cooperatives que permetrà, si no hi ha cap impediment per part del Registre, fer-ho en dos dies hàbils. Podran utilitzar aquest procediment les cooperatives agràries, les de consumidors i usuaris, les de serveis i les de treball associat, sempre que no superin les deu persones.

Altres mesures són l'establiment del silenci positiu per a tots els actes inscriptibles al Registre, la no obligatorietat d'eleva a públics els acord d'intercooperació i la simplificació en la comunicació dels acords de fusió, escissió i transformació societàries.

MONEDES LOCALS: PER QUÈ I PER A QUÈ?

Jordi Boixader Solé i Oriol Estela Barnet

Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic
Diputació de Barcelona

Money makes the world go around

The world go around

The world go around

Cabaret (1972)

Els diners mouen el món. Un món en el qual les persones hem de procurar-nos una renda monetària per qualsevol mitjà, principalment a canvi del nostre treball, atès que la disponibilitat de diners és determinant per a la satisfacció de les nostres necessitats. A més, en la societat en què vivim la disponibilitat de diners també és un indicador d'estatus i, per tant, de poder. No tenir diners, per contra, suposa una barrera pràcticament infranquejable al benestar i al progrés personal i de les famílies, i ens condemna a l'exclusió social.

Sabem que això no sempre ha estat així; que durant la major part de l'existència de l'ésser humà els diners o no existien o jugaven un rol marginal en la satisfacció de les necessitats individu-

als i col·lectives. Sabem també que els diners són un artefacte humà originalment pensat per facilitar-nos la vida, però que han acabat per condicionar-la del tot. Una decisió tan bàsica i transcendental com a què dediquem el nostre temps cada dia es troba plenament vinculada a com ens “guanyarem la vida”, és a dir, a com ens ho farem per obtenir diners per viure.

Els diners es troben tan ancorats en el nostre imaginari que han adquirit, fins i tot, la condició de tabú. Posar-los en qüestió és considerat una actitud provocadora i gairebé autodestructiva. I crida l'atenció que això no succeeix només amb qui pugui rebel·lar-se davant la “tirania dels diners”, sinó simplement amb qui planteja dubtes raonables sobre qualsevol aspecte relacionat amb el seu rol i el seu funcionament en el marc de l'economia; en especial sobre qui i com pot crear diners.

Ara bé, entre les moltes qüestions que la crisi ens ha obligat a repensar hi trobem també els aspectes relacionats amb la creació i l'ús dels diners. I aquest és un fet cabdal si el que volem és transformar l'economia.

En aquest sentit, l'eclosió d'experiències d'economia social i solidària a tot el món ha posat sobre la taula una àmplia varietat de formes que pot adoptar el diner: monedes locals, socials, alternatives, complementàries... Cada un d'aquests termes fa referència a un enfocament diferent de la qüestió. En aquest article centrarem l'atenció en la perspectiva de les monedes locals, entenent com a tals aquelles que tenen un abast territorial limitat (inferior al regional), es dediquen a facilitar l'intercanvi de béns i serveis (no al finançament d'inversions o els préstecs) i no tenen la cobertura legal d'una autoritat monetària legalment reconeguda, independentment de quina sigui la seva finalitat (social o no) i el seu paper en el sistema monetari (alternatiu o complementari).

Precisament, l'objectiu de l'article és tractar de posar llum sobre les diferents possibilitats que obre el fet que una comunitat vulgui repensar el rol que hi juguen els diners.

En primer lloc, repassarem el llarg recorregut històric de les monedes locals a Catalunya per tal d'identificar en quin context van sorgir i quin paper van jugar en cada lloc i en cada moment. Val a dir que la irrupció del sistema capitalista de mercat suposà un punt d'inflexió en la funció i el significat dels diners en l'economia i, per tant, aquest fet influí de manera important sobre les experiències de monedes locals.

El salt al capitalisme financer situa els diners en una posició encara més central del sistema i, per això, l'anàlisi de l'oportunitat i la necessitat de desenvolupar altres monedes, entre aquestes les locals, s'ha d'enfrontar des d'una nova perspectiva. L'oportunitat actual de les monedes locals, el seu perquè, s'analitza en el segon apartat, mentre que la seva necessitat, el seu per a què, es planteja en el tercer. Finalment, oferim unes conclusions a manera de recomanacions amb vista a orientar les iniciatives de creació de moneda local en l'actualitat.

ELS ANTECEDENTS DE MONEDES LOCALS A CATALUNYA

En aquest apartat farem un recorregut per cinc episodis de la història de les monedes locals a Catalunya, seguint els criteris de delimitació que s'han explicat. No és un recorregut exhaustiu, sinó que a través de cinc moments es pretenen mostrar aspectes representatius dels debats actuals al voltant de les alternatives monetàries dels territoris.

Comencem a l'època clàssica per veure que la tensió entre l'expansió i la concentració de la fabricació de monedes s'expressa al llarg de la història. L'aparició de les monedes a Catalunya es produeix durant l'època grega. Catalunya era una zona de tradició comercial i existien precedents d'utilització de metalls per al pagament en els intercanvis, però és amb l'arribada dels pobles grecs i els seus productes que descobrirem la moneda física tal com l'entendem avui en dia. Empúries al segle IV aC i Roses al segle III aC fabricaran les anomenades dracmes. Si bé en un primer moment estaven sota l'òrbita de Marsella, la inscripció del nom de les ciutats respectives és senyal de la seva independència i que bastiren uns circuits comercials propis.

Tres aspectes són rellevants d'aquest primer moment des del punt de vista cultural. D'una banda, parlem d'aparició de la moneda física perquè si el que es tracta és de referir-se a la moneda com a unitat de compte, aquestes havien d'haver existit des de molt més antic i, per exemple, la lliura com a unitat abstracta persistirà fins a l'Europa medieval. En segon lloc, societats de troc sobreviuen durant molts segles i encara reapareixen en moments de crisi econòmica. En tercer lloc, són inescapables els casos en què altres productes fan el paper del metall: des dels cauris de la Xina o el cafè d'Amèrica passant pel sabó de la postguerra espanyola (Clua, 2015).

A imitació dels grecs, els ibers generaran els seus propis sistemes monetaris i el domini romà en un primer moment no imposarà la centralització del sistema monetari, però sí que ho farà a mesura que es consolidi com a imperi, reduint les cases de fabricació i finalment centralitzant les emissions a Roma, tot i que el 409 dC, amb la revolta a Barcelona, s'encunyarà moneda de manera efímera.

Un segon període d'interès és el medieval. L'accent el posarem en les emissions locals, però també en les relacions d'aquestes monedes locals amb les de curs general perquè, com insistirem en l'apartat següent, no hi ha raó perquè tan sols existeixi una sola moneda per a tots els tipus d'intercanvis.

A partir del segle XIII, es reconeixen drets de moneda a un bon nombre poblacions: Lleida, Agramunt, Balaguer, Àger, Manresa, Reus, Valls, Caldes de Montbui, Bagà, Prades, les quals emetran monedes locals, entre altres localitats. Quina és l'explicació? Segons Sanahuja (2013), aquestes emissions es fan per disposar de moneda petita per al comerç i els serveis, és a dir, per satisfer les necessitats més quotidianes, i a la vegada, facilitar el cobrament d'imposicions sobre els consums i peatges d'entrada a les poblacions. Puntualment, les emissions serviran també perquè les institucions municipals obtinguin recursos extraordinaris.

Aquestes emissions locals aporten facilitats de pagament davant l'escassetat de moneda grossa derivada de la carestia de metalls, però no neixen en períodes de crisi sinó d'expansió quan es demanen com si fossin una mercaderia més que, a la vegada, serveix d'engranatge. El pa, l'oli i queviures de primera necessitat, els peatges, etc. es pagaran en moneda menuda mentre que les de plata o or se seguiran utilitzant per a les transaccions de major volum o les expedicions militars. I, fins i tot, les seques de moneda local coexistiran amb tallers de fabricació de monedes de curs general a Barcelona, Perpinyà o els propis Agramunt i Balaguer, entre altres.

Ara fem un salt en el temps. Amb traç gros, la industrialització significarà una necessitat major de disponibilitat de moneda que es maldà per satisfer amb emissions oficials i instruments mo-

netaris cada vegada més complexos. L'organització obrera a través de cooperatives bastirà amb el temps una àmplia varietat de monedes que circularan localment i que han de considerar-se antecedents especialment rellevants de les monedes que propugna avui l'economia social i solidària, ja que aquí intervenen les variables econòmiques, però també el moviment social.

Aquestes monedes es coneixien com a llaunes i eren fetes de materials diversos, no només llautó, sinó que també podien ser cartró, bronze, níquel, etc., en funció del moment i el lloc. En el període que va de 1850 a 1950 es calcula que a Catalunya hi havia més de 2.150 monedes interiors, la majoria d'elles corresponents a cooperatives de consum i sindicats agrícoles (Dalmau i Miró, 2010).

Les llaunes s'adquirien mitjançant monedes de curs legal, eren un compromís de despesa, i els cooperativistes les havien d'utilitzar per pagar al si de l'entitat. Aquesta, a més de garantir les seves vendes, s'assegurava un flux de caixa que arribava per avançat i podia ser utilitzat per al tràfic ordinari fora de la cooperativa. Però més important que això era que aquest sistema monetari permetia la formació de fons col·lectius. Per exemple, en casos de carestia es posava en circulació moneda que seria retornada al llarg del temps (López, 1983).

La implantació territorial de les monedes ha estat estudiada per Vilaret (1983) a Sant Feliu de Guíxols: "Era normal que fossin acceptades per tothom de la localitat, particulars i comerciants (aquests potser no de tan bon grat, per raons de competència), considerant que fet i fet eren una autèntica moneda fiduciària, representativa d'un valor de canvi. A la pràctica, facilitaven les petites transaccions entre el veïnat, sobretot pel que fa referència al numerari de menys valor". En relació amb l'abast territorial afegeix que s'estenia als pobles veïns i a tota la rodalia. Així, les monedes de "La Equitativa de Palamós" o de "La Regeneradora" de Llagostera es podien trobar a Sant Feliu de Guíxols. Aquest fet ha d'interpretar-se com un termòmetre de la fortalesa que adquirí el moviment cooperatiu. Pràctiques de caire autogestionari al si de les cooperatives i sindicats irradien cap a fora i abasten uns espais geogràfics relativament amplis.

Les emissions d'emergència dels municipis republicans marquen un altre moment àlgid en la relació entre territori i moneda a casa nostra. Tindran un final abrupte amb la retirada de les emissions per part del Govern de la República, però les xifres d'aquells mesos parlen per si soles. L'any 1937, dels 1.075 municipis existents, 709, a més de 33 pobles, van emetre algun signe monetari, per un valor entre cinc i deu pessetes per habitant (Turró, 2007). Des de la nostra perspectiva, d'aquest episodi convé remarcar com els municipis fan una actuació audaç amb un estret marge legislatiu, per afrontar la manca de moneda fraccionària.

La Llei Municipal catalana de 1934 es modifica el 9 d'octubre de 1936. L'autonomia que es reconeix als municipis és relativa a la capacitat d'organització de la vida econòmica local, i no pas a l'emissió de moneda. Aquesta organització, no obstant això, es va interpretar des dels consells municipals com la possibilitat de convertir el paper moneda legal del Banc d'Espanya en unitats fraccionàries més petites per un import equivalent. Els ajuntaments guardaven en dipòsit el valor de suport i posaven en circulació una quantitat igual de pessetes.

Estrada-Rius (2015) repassa els motius exposats pels alcaldes a l'hora de posar en marxa la moneda a partir dels treballs de documentació que va fer el Gabinet Numismàtic de Catalunya

d'ençà de l'agost de 1937. L'alcalde de Bellvís es refereix a la necessitat de “suplir la manca de moneda metàl·lica i per tal de facilitar les petites transaccions”. Per la seva banda, a Castell d'Aro no se n'emeté perquè, segons es diu, “s'ha servit en les transaccions dels de la veïna ciutat de Guixols”. El mateix que succeeix a l'Hospitalet i el Prat de Llobregat, que per proximitat a Barcelona no en posaren en funcionament. Per Turró (1980) també existí un orgull local i una certa competència entre territoris que estimulà la creació de moneda. A més, segons Torras (1998), normalment les emissions no es basaven en estudis precisos sinó que s'actuava sota la urgència del moment.

L'últim episodi, potser el menys conegut malgrat la proximitat en el temps, són les monedes efímeres aparegudes durant la Transició. Com en el cas anterior, la problemàtica que hi ha a l'origen és la falta de moneda petita de canvi, però aquí la creació de vals i fitxes la protagonitzen les associacions de veïns, els comerciants (sols o agrupats), els mercats tradicionals, supermercats, companyies d'autobusos o caixes d'estalvi, mentre que els municipis romandran al marge. És, per tant, un procés clarament descentralitzat i que avança sense disposicions normatives.

L'escassetat monetària va ser un problema força general a l'Estat espanyol en aquest període; però més a les grans ciutats i zones costaneres, entre aquestes Barcelona, Girona o el Maresme de manera destacada (López, 2015). La necessitat, d'una banda, però també l'existència de confiança (Castellà i Fernández-Esparrach, 2015) al si de l'entorn de proximitat, de l'altra, expliquen la generació d'un sistema monetari complementari d'una manera molt ràpida i que va ser altament eficaç fins a l'aparició de circulants menuts que hi va posar fi.

EL PER QUÈ: ECONOMIA I DIVERSITAT

En aquest recorregut històric, hem vist que les monedes es poden crear tant en èpoques d'expansió com de penúria econòmica, i no sempre les indisponibilitats de metall tenen a veure amb crisis econòmiques. Al costat de motius estrictament funcionals apareixen els d'ordre polític, de control del territori i ideològics. La tensió entre concentració i diversitat de monedes és part de la relació entre moneda i poder. Al llarg del temps, un ampli ventall de subjectes han posat monedes en circulació a Catalunya, i la confiança en les escales de proximitat ha resultat decisiva.

En el model econòmic actualment predominant, condicionat pels fluxos financers globals, el control sobre l'emissió de moneda és molt important, ja que els diners (més virtuals que físics) són els que alimenten aquests fluxos. Uns diners, doncs, al servei de l'economia financera. És important fer aquesta puntualització perquè malgrat que estem acostumats a parlar de “l'economia” en general, és evident que en la societat conviuen diversos tipus d'economies i que, en cada una d'aquestes, hi ha diferents tipus de relacions que requereixen d'instruments diferents, i entre aquests instruments diferents formes de diners.

Però això ens resulta difícil de comprendre. No és molt més fàcil i còmode tenir una única moneda, compartida a més a més amb altres països (com l'euro)? No seria, fins i tot, convenient disposar d'una única moneda mundial?

La resposta a aquesta qüestió és no. Els fluxos econòmics es mouen en nivells diversos, malgrat que existeixin interdependències globals. Però és que, amb el patró de moneda única, fem que

aquestes interdependències vagin més allà del que seria prudent. Avui dia, els mateixos diners que utilitzem per comprar el pa són els que posem en un fons de pensions que inverteix en una cartera internacional de valors, que es troba subjecte a moviments especulatius, i aquests acaben per determinar la capacitat de compra quotidiana.

El fet que tota l'economia espanyola funcioni amb la mateixa moneda i que, alhora, sigui compartida amb tota l'economia alemanya no és gaire coherent ni convenient. Això no vol dir que l'euro no tingui sentit. El té en el marc dels fluxos entre ambdós països, però utilitzar la mateixa moneda per a les transaccions internacionals i per als intercanvis locals és força qüestionable, especialment en casos d'economies molts desiguals. Qui hagi viatjat alguna vegada a determinats països haurà comprovat la naturalitat amb què es realitzen alhora transaccions amb els turistes en dòlars, per exemple, mentre que els locals empen la seva pròpia moneda.

Tal com es manifesta des de la New Economics Foundation, “persones diferents necessiten tipus diferents de diners, que es comportin de maneres diferents i que es basin en el valor d'actius diferents. També necessitem tipus diferents de diners per a aspectes diferents de les nostres vides” (Boyle i Simms, 2009). Aquesta diversitat, en la moneda com en altres elements, és la base de les economies resilientes.

EL PER A QUÈ: ELS DINERS COM A MITJÀ, NO COM A FI

Segons la teoria econòmica, els diners tenen tres funcions en una economia:

- Dipòsit de valor: disposar de diners ens dóna confiança sobre la nostra capacitat futura per accedir a béns i serveis i ens proporciona, per tant, “poder de compra”.
- Mitjà d'intercanvi: els diners ens permeten fer transaccions eficients i comerciar amb els altres més enllà del que ens permetria el simple intercanvi.
- Unitat de compte: sense una unitat de mesura comuna no podem establir deutes o un sistema de preus efectiu, elements imprescindibles de les economies capitalistes.

L'origen dels diners es troba sobretot vinculat a la segona de les funcions: facilitar els intercanvis i permetre a les persones accedir a béns i serveis que potser no podrien haver adquirit mitjançant el simple intercanvi (qui fabrica sabates no ha de necessitar o apreciar per força les verdures que li ofereixin a canvi).

La tercera funció està relacionada amb l'anterior, ja que establir una mesura estàndard per valorar les coses, el preu, facilita encara més els intercanvis o, en termes de la teoria econòmica, és el mecanisme que permet que oferta i demanda s'ajustin als mercats. Com sabem, però, una de les característiques del sistema capitalista de mercat i dels diners com a instrument al seu servei és que tendeix a posar preu a tot, fins i tot a allò que no és susceptible de ser comercialitzat. Això és així perquè el preu, o el valor en diners, ha esdevingut, amb l'hegemonia d'aquest sistema, la unitat de mesura universal: la valoració monetària del treball no remunerat és l'única manera de donar-li visibilitat social. L'estimació del valor monetari d'un bosc és determinant per decidir si es tala o no; fins i tot es fan valoracions monetàries de les vides humanes (tant per mesurar l'impacte d'una catàstrofe natural com per fixar l'import d'una assegurança).

Finalment, la funció dels diners com a dipòsit de valor és la que més es distorsiona amb el sistema capitalista de mercat i assoleix un protagonisme desproporcionat, ja que és la que es troba íntimament relacionada amb el procés d'acumulació. Els diners esdevenen un fi en si mateixos: cal obtenir i acumular diners més enllà del que ens és suficient per satisfer les necessitats.

Les monedes locals també han de complir aquestes funcions. Però en la mesura en què són instruments al servei d'una determinada manera d'entendre l'economia, les poden complir amb diferents finalitats i enfocaments que esdevindran més o menys transformadors del model econòmic segons com s'encarin els aspectes següents:

- Àmbit de circulació de la moneda local. La finalitat primigènia d'una moneda local és dinamitzar els intercanvis a escala local, de tal manera que la renda no fugi de la comunitat i hi circuli de manera permanent, o almenys tant de temps com sigui possible, en el seu interior. És la forma més bàsica de moneda local i, per tant, la que és més senzill encaixar en el funcionament de les economies locals. Les experiències de moneda local digital que es volen engegar en ciutats com Santa Coloma de Gramenet es trobarien en aquest grup.
- Forma d'obtenir la moneda local. Una forma habitual d'obtenir moneda local és mitjançant el seu canvi per la moneda de curs legal corresponent, introduint una penalització si el canvi es fa a la inversa. Ara bé, la manera per obtenir la moneda local també pot ajudar a assolir determinats objectius per enfortir les comunitats locals i el benestar de qui en forma part, com ara compensant la realització d'activitats de suport a la comunitat o de millora de l'espai públic, com en el cas del Torekea la ciutat belga de Gant.
- Forma d'utilitzar la moneda local. Més enllà que la moneda local tingui un abast territorial limitat, la seva utilització pot vincular-se amb determinades actituds de consum: la moneda es pot fer servir específicament per a l'adquisició de productes locals i de proximitat, per a productes ecològics, de comerç responsable, per al transport públic, etc. Almenys inicialment, perquè després serà la gent que la utilitza i els establiments que l'accepten qui decideixi per a què utilitzar-la i per a què no. D'altra banda, solen ser monedes que no es poden utilitzar per acumular o especular. Aquest és el cas de les monedes vinculades als mercats socials, com l'ecosol català o el boniato madrileny.
- Materialitat de la moneda local. El desenvolupament dels mitjans de pagament digital ha estat un dels factors que han impulsat l'aparició de moltes monedes locals, sigui amb targetes o més recentment mitjançant aplicacions per a smartphone. Però l'emissió de bitllets segueix plenament vigent i, de fet, que la moneda local comparteixi espai a la cartera o el bitlleter amb la moneda de curs legal corresponent representa tot un símbol de la capacitat de la comunitat per transformar la manera d'entendre l'economia local.
- Presa de decisions sobre la moneda local. Un dels primers símbols sobre els quals els Estats-nació van atribuir-se el monopoli d'actuació va ser, amb tota lògica (la lògica del poder), l'encunyament de monedes i la impressió de bitllets. Avui en dia, malgrat que aquest monopoli continua en teoria, són en realitat els bancs comercials els que creen la màxima quantitat de diners mitjançant el mecanisme del crèdit. Llavors, si els bancs poden fer-ho, per què no les comunitats?

La participació de la comunitat abasta els mecanismes de funcionament bàsics (circulant o digital, crèdit inicial, oxidació¹, etc.), els aspectes de governança (es reflecteix en el predomini d'associacions, cooperatives i figures similars que asseguren no sols la presa de decisions democràtica sinó també l'autogestió efectiva per part de la comunitat) i, també, tot el que té a veure amb allò més simbòlic.

Així, en el documental francès Demain (Demà) els autors pregunten a Rob Hopkins, un dels promotors del TotnesPound, per què van decidir fer un bitllet de 21 lliures. La resposta és molt significativa: “perquè podem”.

D'altra banda, les monedes locals utilitzen imatges de personatges locals o d'aquells qui decideixen entre tota la comunitat. El bitllet de 10 lliures de Brixton, per exemple, mostra la imatge de David Bowie en la seva etapa més “glam”. És la comunitat la que decideix, utilitzant la moneda local, “qui explica la seva història”.

CONCLUSIONS

El desenvolupament de monedes locals és un fet que s'ha de celebrar des de la perspectiva d'assolir més diversitat i resiliència en les economies locals. Tot i així, el caràcter transformador d'aquestes monedes dependrà del seu encaix en un moviment de canvi de superior abast que inclogui uns objectius determinats, dins de l'ampli ventall que permet la combinació dels aspectes exposats més amunt.

Així, una moneda local de caràcter complementari pot corregir determinats aspectes del funcionament de l'economia, però segons com es plantegés podria fins i tot reforçar allò establert. Les monedes locals que només busquen incentivar les compres en els negocis i establiments locals beneficien la comunitat per aquest fet. Aquest no és un canvi menor, però si no s'introdueixen altres objectius en la moneda la mesura podria derivar a fomentar més el consum indiscriminat. És aquí quan la moneda local ha de passar també a ser social, solidària o ecològica per donar-li un sentit superior.

La incorporació d'objectius diversos permet transitar de la complementarietat a l'alternativa: suposa un avenç en la voluntat de transformar el rol dels diners a l'economia. Una moneda local que respongui a determinats criteris d'obtenció i d'ús, que utilitzi un suport i una imatge que contribueixin a refermar la identitat de la comunitat, que desincentivi l'acumulació i que

1 L'oxidació és la pèrdua de valor que s'imposa a una moneda amb el pas del temps per facilitar la seva circulació i desincentivar-ne l'acumulació.

es gestioni de manera participativa introduirà un gran potencial de transformació de l'economia local.

En qualsevol cas, cal reconèixer que arribar als models més transformadors demana temps i familiaritat amb la idea de les monedes locals així com, per descomptat, voluntat de canviar les coses. Avançar pas a pas, introduint progressivament nous mecanismes i nous objectius de canvi sembla l'opció més prudent, en especial en comunitats molt obertes com les de les grans ciutats.

Així mateix, el fet que una moneda sigui alternativa no significa que no pugui conviure amb la moneda de curs legal. No podria ser d'una altra manera i, a més, ja hem assenyalat com és precisament la diversitat d'instruments per utilitzar allò que fa més resilient les economies.

Perquè, sens dubte, si les monedes locals amb caràcter transformador progressen en la nostra societat, també ho farà una nova mirada sobre els diners de curs legal, la qual cosa pot significar igualment un fort vector de canvi cap a un sistema econòmic més connectat amb les necessitats de les persones i de les comunitats.

Referències

- BOYLE, D.; SIMMS, A. (2009). *The New Economics. A Bigger Picture*. Earthscan. Londres.
- CASTELLÀ, R.; FERNÁNDEZ-ESPARRACH, M. (2015). "Manca de moneda menuda i iniciativa comercial catalana durant la transició (1975-1982)". A *Altres formes de diner: dels vals al Banc del Temps: XIX Curs d'història monetària hispànica*. Barcelona: MNAC.
- CLUA, M. (2015). "Alternatives històriques a la moneda oficial a Catalunya". A *Altres formes de diner: dels vals al Banc del Temps: XIX Curs d'història monetària hispànica*. Barcelona: MNAC.
- DALMAU, M.; MIRÓ, I. (2010). *Les Cooperatives obreres de Sants: autogestió proletària en un barri de Barcelona (1887-1939)*. Barcelona: La Ciutat Invisible.
- ESTRADA-RIUS, A. (2015). "Manca de moneda i emissions d'emergència durant la Guerra Civil a Catalunya". A *Altres formes de diner: dels vals al Banc del Temps: XIX Curs d'història monetària hispànica*. Barcelona: MNAC.
- LÓPEZ, A. (1983). *Les monedes de les cooperatives catalanes*. Barcelona.
- LÓPEZ, F. (2015). "La escasez monetària durante la Transición (III). El caso particular de Cataluña". [Numismático Digital](#)
- SANAHUJA, X (2013). *Fabricació i circulació de moneda local a la Catalunya dels segles XIII-XVI*. Lleida: Universitat de Lleida.
- TORRAS, C. (1999) "Les monedes locals al Vallès (1937-1938)". Ponències. *Revista del Centre d'Estudis de Granollers*.
- TURRÓ, A. (1980). [El paper moneda català](#). Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics
- TURRÓ, A. (2007). *Les emissions monetàries oficials de la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics.
- VILARET, J. (1983). "Les monedes de la cooperativa de Sant Feliu de Guíxols". *Estudis del Baix Empordà*, Núm. 2.

EMPRENDRE EN CLAU COOPERATIVA

L'Apòstrof, SCCL

Davant el concepte clàssic d'emprenedoria, sovint centrat en l'individualisme i l'orientació a empreses de caràcter mercantil, emergeix el concepte d'emprenedoria cooperativa. Per potenciar-lo, la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC) ha elaborat un model basat en el perfil de les competències i les capacitats per emprendre en forma cooperativa, una recepta que incorpora elements de l'empresa convencional enriquits amb altres factors que formen part de l'Adn del cooperativisme.

Expliquen els historiadors que, a partir del segle XVIII, la paraula “emprenedor” es va fer habitual per referir-se a empresaris i comerciants. Amb els anys, el concepte s'ha anat adaptant als nous contextos, però encara manté el significat inicial de designar aquella persona o persones que transforma idees i projectes en una realitat. Durant aquest viatge, però, també poden aparèixer obstacles i no arribar a bon port. És precisament aquest factor de risc allò que els economistes moderns van utilitzar per definir l'emprenedor a partir del segle XX.

LA GESTIÓ COL·LECTIVA

Al llarg dels anys, el terme d'emprenedoria ha anat evolucionant i a partir de la dècada de 1960 es comença a parlar també d'emprenedoria social, inspirant-se en les mutualitats, cooperatives i associacions que, al segle XIX, ja havien promogut idees innovadores en diversos camps. Actualment, existeixen dos grans corrents de l'emprenedoria social: l'anglosaxó –que tendeix a prioritzar la figura de l'emprenedor individual– i l'uropeu continental, pel qual l'emprenedoria col·lectiva, i sobretot cooperativa, juga un paper important.

En aquest sentit, si l'emprenedoria social adopta elements importants d'innovació i valor social –entenent que cobreix necessitats desateses pels sectors públic i privat–, l'emprenedoria cooperativa hi afegeix un element genuí: la gestió col·lectiva del projecte emprenedor, una conseqüència lògica dels principis cooperatius de propietat col·lectiva i gestió democràtica. “És clau entendre que la bona emprenedoria social és la que modifica les relacions de poder; això és com la seva prova del nou. I si en una cosa té influència el cooperativisme és en la idea que tothom és igual i que el poder a dins de l'empresa ha de ser equitatiu”, reflexiona el catedràtic de Ciència Política Joan Subirats [en una entrevista al blog “Ara cooperatives”](#)

MESURAR L'EMPRENEDORIA

Hi ha creats una sèrie d'instruments per detectar les actituds emprenedores. Pensem en el canvas del preemprenedor o en els qüestionaris d'autodiagnòstic, mitjançant els quals es poden avaluar els perfils adients per tirar endavant un projecte. Tanmateix, estan pensant en l'emprenedor individual. Per cobrir aquest buit, la FCTC ha elaborat un model basat en el perfil de les competències i les capacitats que serien desitjables per a les persones integrants d'un col·lectiu amb vocació d'emprendre. Segons Víctor Galmés, gestor de projectes de la FCTC, l'objectiu d'aquest model és “facilitar el procés que realitzen els emprenedores i emprenedores cooperatius des que tenen una idea fins que materialitzen el seu projecte”.

Això no vol dir que tota persona emprenedora hagi d'excel·lir en totes les competències i capacitats associades al bon emprenedor. En primer lloc, es poden anar adquirint en major o menor mesura gràcies a la formació i la pràctica mateix. D'altra banda, si tenim en compte que l'essencial és el fet d'emprendre col·lectivament, en molts casos n'hi haurà prou que, en conjunt, el grup emprenedor reuneixi totes aquestes competències. El model proposat per la FCTC es basa en cinc competències i vint capacitats associades que descrivim tot seguit:

Actitud emprenedora

Es defineix com la capacitat de mostrar iniciativa i impuls per tirar endavant el projecte d'empresa. Aquesta actitud depèn d'elements com les circumstàncies que envolten l'emprenedor, el grau de motivació, la proactivitat amb què s'afronten determinades situacions i la capacitat d'evitar la dispersió i concentrar-se a engegar una idea de negoci.

Lideratge col·lectiu

Es tracta d'una competència de gran importància arran de la naturalesa col·lectiva de les cooperatives. Per emprendre en clau cooperativa cal ser conscient de les conseqüències de les nostres decisions i fomentar la corresponsabilitat. S'han de desenvolupar valors com el compromís, la

capacitat de saber escoltar i expressar-se –vital per construir consensos sòlids– i l’habilitat per posar-se en la pell de l’altre o el que és el mateix: tenir capacitat d’empatia.

Generació de valor

Implica tenir esperit crític per superar els obstacles que es vagin presentant, ser capaç d’innovar i sospesar quina és la millor alternativa. Per tal de desenvolupar aquesta habilitat, resulta imprescindible tenir curiositat i, si és possible, ser capaç d’imaginar sortides poc convencionals.

Gestió compartida

La gestió compartida és imprescindible perquè un projecte cooperatiu arrenqui amb força. Per a això cal tenir la capacitat d’organitzar-se com a equip i treballar les relacions interpersonals dintre de la cooperativa sense perdre de vista que hi ha un horitzó compartit. D’altra banda, cal ser capaç de planificar objectius concrets, avaluar-ne el compliment i establir mecanismes de rendició de comptes.

Orientació al mercat

Consisteix a establir una bona comunicació amb els clients i/o usuaris i saber texiir vincles que vagin més enllà del moment de venda. Això és important per saber detectar quines noves necessitats poden aparèixer i construir una oferta ben adaptada. És a dir, saber què es cou al mercat, quines són les tendències i avançar-se a les demandes dels nostres clients actuals o potencials.

El perfil descrit més amunt forma part de les accions impulsades des de l’àrea de suport a la creació de cooperatives de la FCTC i busca crear i capitalitzar coneixement a l’entorn de l’emprenedoria col·lectiva. L’objectiu és desenvolupar un context favorable als projectes cooperatius com a alternativa al concepte clàssic d’emprenedoria individual, orientat a models d’empresa mercantil.

Una altra de les eines és el [**Test sobre les competències de l’emprenedoria cooperativa**](#), dissenyat a partir d’haver orientat milers de persones interessades a crear una cooperativa a les sessions obertes i col·lectives que cada dues setmanes es fan a la Federació i que ha donat elements per desenvolupar una llista de competències i capacitats importants per a les persones que impulsen empreses de base col·lectiva. Mitjançant aquestes actuacions, al llarg del 2015 es van atendre gairebé 300 persones emprenedores, la qual cosa va permetre que es creessin més de trenta noves cooperatives de treball. “L’acollida també ha estat bona entre les entitats locals de Promoció Econòmica, ja que difonen el test entre els seus usuaris i ja s’han programat una desena de sessions de sensibilització arreu de Catalunya per explicar el model de competències en l’emprenedoria cooperativa”, conclou Galmés.

ESPAIS QUE TRASPUEN COOPERATIVISME

Carles Masià

Què tenen en comú una antiga rectoria, una rostisseria, una masia del Ripollès, un cafè de pescadors i una escola? Són espais amb la seva història particular –alguns, fins i tot, han protagonitzat èpoques daurades– i que ara estan gestionats per cooperatives. El pas dels anys ha fet que els seus usos originals hagin canviat una mica, però mantenen l'essència i, sobretot, han generat dinamisme al seu entorn gràcies a la fórmula cooperativa.

A tocar del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, [Els caus de Mura](#) (Bages) és un alberg que agafa el relleu del casal del poble. “És un espai històric. A l'antiga rectoria s'hi feia cinema i teatre, després havia estat una casa de colònies i quan hi van vam arribar feia deu anys que estava abandonat”, explica un dels socis de la cooperativa, Ferran Martínez.

Els es van encarregar de rehabilitar-lo i reconvertir-lo en un punt de trobada, un espai rústic i agradable amb l'església romànica de Mura a la façana oest que s'escalfa gràcies a una caldera de biomassa. Per fer activitats, disposen d'una gran sala, ideal per fer celebracions, ioga, formacions, assajos, espectacles, projeccions... Martínez, que va estudiar turisme i havia fet de masover explica que han conservat l'essència de l'espai, un d'aquests casals polivalents on pràcticament tot hi tenia cabuda. "Continuem participant en moltes activitats culturals del poble i festivals de música al carrer organitzats amb altres entitats locals. Sempre intentem posar l'espai a disposició del poble quan ens ho demana", explica Martínez.

Pel que fa a l'alimentació, fomenten el producte local i es proveeixen dels pagesos de la rodalia, sobretot a l'estiu. Compren carn al carnisser local, xai ecològic i vi a la cooperativa d'Artès. Si no pot ser de proximitat, intenten que sigui produït per cooperatives. Els Caus de Mura forma part de Som Energia, Eticom, la Xarxa d'albergs de turisme responsable i la Xarec, una xarxa de restauració cooperativa. "Hem picat molta pedra, és la clau per tirar endavant i poder fer xarxa amb altres iniciatives", conclou Martínez

Can Ramon és una cooperativa de treball lleidatana formada el març de 2016, tot i que ja portava funcionant uns quants anys com a SCP (Societat Civil Particular). "No ens vam constituir com a cooperativa abans per desconeixement, perquè totes les gestories privades que vam consultar ens ho van desaconsellar, ens deien que era molt complicat", recorda Gerard Panadès. Per a nosaltres, "Fer-nos cooperativa és un pas més cap a la coherència interna. No volíem dedicar moltes hores a aprofundir un model socioeconòmic que no ens agrada. Volem fer coses que vagin més enllà".

L'avi d'una de les sòcies va inaugurar Can Ramon l'any 1961 al centre històric de la ciutat. La nova cooperativa va recuperar la tradició i continua venent pollastres i oferint un menú de tapes. Més enllà d'haver creat el seu propi lloc de treball, no desvinculen l'activitat econòmica que fan a un esperit d'autoexigència. En aquest sentit, Panadès explica que "ens agradaria que els pollastres fossin ecològics, però de moment és impossible perquè no hi ha ningú que els facin d'una mida que entrin a la màquina. Intentem anar resolent les contradiccions i buscant proveïdors de l'economia solidària i cooperativa".

Els cinc socis de Can Ramon estan vinculats al teixit associatiu de la ciutat, cosa que aflora quan ens en el tipus d'actes i activitats que organitzen al local. L'última campanya ha consistit a recaptar un euro de cada pollastre venut i **destinar-lo a les refugiades retingudes a Grècia**.

La Barricona és un projecte nascut a Ripoll l'any 2009, situat en una antiga masia del segle XV a tocar de la ruta del Ferro, que segueix el traçat de l'antiga línia de tren Ripoll – Sant Joan de les Abadesses. La idea era apostar per l'autogestió del treball i la sobirania alimentària: Menús amb productes ecològics i de temporada, sobretot a l'estiu, quan el clima és més benèvol al Ripollès. Això i un préstec concedit per Coop57 –liquidat fa poc– els va acabar de donar l'empenta definitiva per tirar endavant el projecte i reformar un espai dotat de totes les comoditats. "Amb vista al futur, tenim la idea d'habilitar l'antic paller per fer una sala més gran on fer celebracions i actes. També ens plantegem habilitar la part d'habitatge per fer un allotjament rural", explica la Rous, una de les sòcies del projecte.

La segona ànima de la Barricona té gust de llúpol: la cerveseria artesana [La Calavera](#). Aquest projecte germà, nascut en un garatge l'any 2011, actualment dóna feina a tres persones i completa l'oferta gastronòmica del restaurant. Al principi treballaven a la masia però més endavant els socis del projecte es van traslladar a dos quilòmetres, ja que era complicat adaptar-lo a les necessitats de la producció. Aquests *traficants de cervesa* ofereixen les seves creacions a tots els visitants de la Barricona i exporten bona part de la producció fora de la comarca. Elaboren unes etiquetes d'autor amb un toc *punk* i de tant en tant treuen edicions especials. "Ara estem enfocant millor el producte i la qualitat va augmentant. Això ho sap apreciar el públic format en cervesa", explica Marc Baulida, tot analitzant l'estat de salut del projecte.

Sens dubte, un dels edificis amb una aurèola especial és el [Cafè del Mar](#) de Mataró. Es tracta d'una construcció amb 90 anys d'història i una càrrega simbòlica per al cooperativisme de la ciutat, ja que va ser l'antiga seu de la cooperativa de pescadors de Mataró (La Marítima) que, amb altres cooperatives, van constituir la [Unió de Cooperadors de Mataró](#).

El 2011 es va signar un acord entre l'Ajuntament, l'empresa municipal PUMSA i la Unió de Cooperadors que va permetre recuperar un edifici classificat com a Bé Cultural d'Interès Local. L'equipament va passar a tenir titularitat pública i es va cedir a la Fundació Unió de Cooperadors de Mataró per 50 anys. L'edifici, testimoni privilegiat de l'edat d'or del cooperativisme a la ciutat, és l'únic que ha tornat a mans de l'entitat dels set que van ser expropiats pel franquisme arran de la llei de "incautación de los bienes marxistas".

El juny de 2014 es va iniciar una campanya d'activitats relacionades amb el cooperativisme i l'economia solidària que va coincidir amb la reobertura de l'edifici. D'aquesta manera, la planta baixa va recuperar el seu ús original. Es va constituir [l'Ariet](#), la cooperativa que gestiona l'Espai Culinari del Cafè de Mar on, a banda de poder menjar i beure a preus populars, també hi ha programació cultural.

Ara que el projecte compleix dos anys, toca fer balanç: "L'espai que ja era un referent i això ens feia respecte, volíem donar una bona resposta. Emocionalment, el projecte el valorem en clau d'èxit", explica una de les sòcies fundadores, Andrea Lissidini. Avui, el cafè té una clientela variada, on s'hi barregen gent que l'havia freqüentat en l'etapa anterior i un públic nou que l'ha anat descobrint, per això és clau tota la tasca de dinamització que es fa.

Pel que fa als números, Lissidini apunta que "al principi és molt important fer una aproximació econòmica realista per evitar generar frustracions". Actualment, la cooperativa manté una plantilla de cinc sòcies i una treballadora i s'estan complint els objectius que s'havien marcat.

A banda, l'equipament també és un centre de difusió de l'economia solidària de la ciutat, que està adherida al [programa Municipi Cooperatiu](#), impulsat per la FCTC. La Fundació Unió de Cooperadors de Mataró hi té la biblioteca, des d'on un grup de treball es dedica a la recuperació de la memòria històrica de la ciutat. Aquesta entitat també gestiona la sala polivalent, s'està condicionant una altra sala perquè pugui acollir activitats de formació, mentre que una tercera dependència es convertirà [en un viver i una llançadora de cooperatives](#).

Hi ha més exemples d'espais referencials gestionats per cooperatives amb la participació d'entitats públiques. És el cas de la [Casa Orlandai](#), una entitat constituïda el 2007 per associacions del barri i particulars al districte de Sarrià-Sant Gervasi (Barcelona). A més, la gestió de la cafeteria correspon a una cooperativa de treball que participa activament amb la comissió de programació de l'equipament i programa exposicions i activitats de petit format. Aquest edifici històric –un antic mas de planta quadrada– havia estat una escola, però quan aquesta es va haver de traslladar es va acabar convertint en centre cívic de titularitat municipal.

Es tracta d'espais amb un important bagatge acumulat –en alguns casos, durant moltes dècades– i que ara es rellancen gràcies a la col·laboració amb entitats de diferents tipologies i l'empenta de noves fornades de cooperativistes.

TTIP: CAPITALISME SENSE BARRERES

Carme Giménez Capdevila

Si s'aprova l'Acord Transatlàntic de Comerç i Inversions (TTIP) es produirà un canvi important i amenaçador per a la ciutadania dels països signataris, ja que incideix en característiques essencials de la seva organització política i econòmica. I és que no deixa espai sense tocar: drets laborals, de consum, socials, jurídics, mediambientals... tots els àmbits de la vida es veuran afectats per una entrada sense barreres de grans empreses i lobbies empresarials. Tampoc l'economia social i solidària en quedarà indemne.

L'Acord Transatlàntic de Comerç i Inversions (conegut com a TTIP, la sigla anglesa) s'està negociant entre la Unió Europea i els Estats Units des de fa tres anys. Té com a objectius abaixar els aranzels, alliberar nous mercats i harmonitzar la legislació entre totes dues potències, entre d'altres. També preveu protegir les inversions estrangeres mitjançant un mecanisme anomenat

“solució de controvèrsies entre inversors i estats”, que facilita que els inversors estrangers puguin demandar un Estat quan considerin que la seva acció perjudica els seus interessos.

D'altra banda, cal tenir en compte que totes aquestes negociacions han estat, fins ara, dutes a terme amb una gran dosi de secretisme i la ciutadania té molt poc accés a la informació sobre com la pot afectar aquest acord. Aquesta opacitat en les converses, juntament amb algunes filtracions i alguns canvis recents en la legislació de la normativa europea, fan témer que el TTIP reforci la política de retallades, privatitzacions i destrucció de drets practicada per la UE a la darrera dècada.

Si atenem un [informe publicat per Caixabank](#), del Center for Economic Policy Research per a la Unió Europea, una entitat finançada per bancs com Citigroup, Credit Suisse, Grupo Santander, JP Morgan i Caixabank, l'objectiu dels tractats és “facilitar l'accés al mercat, harmonitzar la legislació i crear noves normes que agilitin i facin sostenible el comerç global”. Com es pretén concretar aquests objectius?

FACILITAR L'ACCÉS AL MERCAT: L'EXEMPLE DEL CETA

Enguany entra en procés de ratificació l'Acord Econòmic i Comercial Global amb el Canadà (CETA), conegut també com a TTIP 1.0; per tant, ja disposem de la versió més avançada i això ens permet entreveure els continguts previstos per al TTIP.

En aquest sentit, l'acord facilita a les grans empreses multinacionals l'accés al mercat del que fins ara han estat serveis públics. S'hi preveu adjudicar contractes de l'àmbit dels serveis de les cures, la cultura i els esports. De fet, ja ens trobem ara que molts serveis dedicats a la gent gran, les escoles infantils o activitats extraescolars passen a ser gestionades per grans companyies que no tenen cap objectiu social ni reverteixen els ingressos en el benestar del territori. Doncs bé, aquestes pràctiques surten reforçades amb la signatura d'acords com el CETA i el TTIP. De fet, al CETA queda explícitament prohibit condicionar la compra i licitació pública pel contingut local; és a dir, els criteris socials o mediambientals queden oficialment descartats per donar pas als criteris exclusivament econòmics, a les ofertes més “competitives”.

També al CETA trobem una clàusula anomenada ISDS (Inversor State Dispute Settlement), que instaura l'existència d'un tribunal d'arbitratge amb competències per establir compensacions econòmiques dels estats a la inversió estrangera en el cas que aquests apliquin mesures que puguin reduir els seus beneficis presents o futurs. L'existència d'una estructura judicial per sobre de l'Estat i en mans d'organitzacions privades aboca a una cobertura jurídica controlada per les grans corporacions i els lobbies empresarials, que tindrà la capacitat, en el cas del TTIP, de modificar la nostra pròpia legislació.

Com diu Àlex Guillaumon, coordinador d'Entrepobles i membre de la campanya “[Catalunya, no al TTIP](#)”, “aquests tractats en conjunt representen pràcticament una mena de constitució global que regularia el món de l'economia i la política, amb les sobirania dels països i les persones totalment disminuïdes”.

CREAR NOVES NORMES EN PRO DEL COMERÇ GLOBAL

Com ha s'ha dit més amunt, s'obre la porta perquè les grans companyies transnacionals puguin modificar, fins i tot, a la legislació de cada Estat. Això repercuteix en múltiples àmbits de l'economia, no ho fa només en els sectors que tradicionalment s'han organitzat a través de concursos públics, sinó que també s'hi veurien afectats serveis públics, els quals estarien abocats a una més que probable privatització (prosseguint l'actual política econòmica de la UE). A més a més, una homologació amb l'economia dels Estats Units (una altra conseqüència dels acords), posaria en perill les denominacions d'origen i obriria la porta als transgènics o la carn tractada amb hormones; venceria la resistència europea al fracking –extracció de gas o petroli mitjançant la fractura hidràulica–, de la mateixa manera que faria recular les energies renovables; allargaria el sistema de patents, la qual cosa faria perillar la producció de fàrmacs genèrics (més assequibles per als sistemes de sanitat pública); etc.

COM POT AFECTAR L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA?

La pretensió del TTIP i els altres tractats comercials d'obstaculitzar les compres i llicitacions públiques en les quals es contracten proveïdors locals és una de les amenaces més clares per a l'economia social i solidària, ja que promou una legislació que afavoreix clarament les grans empreses. En comptes de contractar cooperatives per a la gestió d'escoles o de serveis per a la gent gran, per exemple, els contractes acabarien en mans de les multinacionals del sector, que rebentarien preus.

Dins del paquet de mesures que s'estan negociant també hi té lloc l'eliminació de subvencions públiques a iniciatives socials, com és el cas de la promoció de l'economia local o de proximitat, la col·laboració en matèria d'igualtat de gènere o la integració de persones amb diversitat funcional, per exemple. La supressió d'aquestes actuacions públiques faria tancar moltes entitats de l'economia social i solidària.

Ara bé, l'amenaça que es troba darrere aquests tractats no s'atura aquí; també s'obligaria a desregular les xarxes locals i comercials en tots els àmbits: les pimes, el comerç local, l'agricultura, l'energia, les finances... I, en aquest sentit, també, la banca ètica, el comerç just, les energies renovables, la proximitat, la protecció del medi perdrien la modesta parcel·la de terreny que han guanyat aquests anys. Com remarca Guillaumón, "el TTIP representa l'antítesi de l'economia social".

QUÈ S'HI POT FER?

Ja fa temps que està en marxa la campanya contra el TTIP. Fins a juny de 2016 ja s'han aprovat mocions als parlaments d'Andalusia, Aragó, Balears, Canàries, Cantàbria i Navarra; a la Diputació de Sevilla i els consells insulars de quatre illes de les Canàries i d'Eivissa i a gairebé 200 municipis de l'Estat espanyol. Així mateix, més de 160 municipis s'han declarat lliures del TTIP. A aquesta xifra cal sumar més de 1.500 autoritats locals del Regne Unit, Bèlgica, Països Baixos, França, Itàlia, Àustria, Irlanda, Grècia, Portugal, Alemanya i Bulgària. L'amplitud de l'oposició al TTIP també es reflecteix en les més de 3.200.000 signatures recollides per la iniciativa ciutadana.

dana europea que demana la supressió del tractat, així com en la massiva manifestació que va tenir lloc a Berlín ara fa uns mesos.

D'altra banda, [Eurocoop](#), l'organització europea de cooperatives de consum, creada el 1957 i que representa més de 4.500 cooperatives locals i regionals, amb més 30 milions de consumidors a tot el continent, ja va fer públic un manifest en que expressava la seva preocupació per la supressió dels estàndards de protecció al consum europeus que comportaria el TTIP, advertint que representaria un greu perill per a la seguretat alimentària. Aquesta organització veu el tractat com un risc per al seu objectiu "d'oferir aliments saludables, segurs, sostenibles i de qualitat a un preu assequible [...] i informació precisa i completa dels consumidors".

Finalment, també REAS ([Red de Redes de Economía Alternativa y Solidaria](#)) posa en coneixement dels partits polítics i la ciutadania en general el risc que representa el TTIP per a l'economia social i solidària, i [exigeix](#) "la paralització de lleis i regulacions que estan contribuint a la mercantilització de la vida i que col·loquen en mans del mercat capitalista béns i serveis que haurien de ser públics i comuns".

[En paraules de la politòloga Susan George](#), el TTIP representa, juntament amb els altres tractats que hi comparteixen objectius, "un assalt a la democràcia, a la sobirania dels pobles i al poder legislatiu i judicial dels països signataris, ja que anteposa els interessos empresarials d'uns quants als interessos generals de la població".

JORDI VIA: “L’existència del Comissionat en un ajuntament com el de Barcelona és una oportunitat per a l’economia social i solidària”

Jordi Garcia Jané

Jordi Via (Barcelona, 1954) té una llarga experiència en el món del cooperativisme i l’economia solidària. L’any 1983 va ser un dels fundadors de la cooperativa i corredoria d’assegurances Arç, més tard va ser president de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, i un dels impulsors de la Xarxa d’Economia Solidària i del grup cooperatiu ECOS. El juny de 2015 va ser nomenat comissionat d’Economia Cooperativa, Social, Solidària i Consum de l’Ajuntament de Barcelona, una de les noves àrees creades pel govern de Barcelona en Comú. Ara entoma el repte d’aprofitar tot aquest potencial per articular el sector a escala municipal i ajudar-lo a fer un salt qualitatiu.

Sembla que ens costa perimetrar i anomenar el sector, començant pel mateix nom del Comissionat: “economia cooperativa, social i solidària”. A més, de vegades també parlem d’“altres economies”. Per què tants noms?

El nom del Comissionat és llarg perquè hem intentat que no se’n senti exclòs ningú. Jo hauria preferit parlar només d’economia social i solidària entenent que hi cap el cooperativisme i el tercer sector, a més de les economies comunitàries, que hem afegit. S’ha de tenir present que una cosa és la descripció del sector com a àmbit d’intervenció, l’altra és apropar-s’hi des de les formes jurídiques que adopta i, encara, una tercera és perimetrar l’economia social i solidària a partir de les seves pràctiques. Si ens hi apropem des de les pràctiques, aleshores ens apareixen les economies transformadores o altres economies, i aquí parlem també de les economies feministes i l’economia de les cures, de l’economia ecològica, de l’economia col·laborativa i de l’economia del procomú. Hem de vigilar de no situar marques en el discurs que restin importància a l’economia social i solidària, però en el procés intern del mateix govern ens sembla important anar treballant la noció d’economies transformadores. Això explica que la direcció executiva i la direcció de cooperatives de Barcelona Activa es digui Altres Economies.

Passa el mateix amb els temes de consum i alimentació. Com a Comissionat, ens encarreguem del consum alimentari de la ciutat de Barcelona. Això obre dues portes, una cap als temes de consum responsable que lliguen molt bé amb l’economia social i solidària, i l’altra, encara més imprevista, a impulsar tot allò que té a veure amb la sobirania alimentària.

Fa trenta anys que fas economia social i solidària des del carrer. Com la veus ara des de l’Ajuntament ?

Sóc un membre de l’economia social i solidària que ha obert un parèntesi temporal per assumir un encàrrec de responsabilitat política. Sóc a l’Ajuntament, però quan parlo de l’economia social i solidària encara ho faig en primera persona del plural, i segueixo sent conscient de les febleses que tenim com a sector pel que fa a solidesa, importància quantitativa, consciència, pràctica efectiva dels valors declarats, presència en sectors estratègics...

A quins sectors estratègics et refereixes?

Per exemple, als de l’energia i la comunicació. Quan has de desplegar polítiques de contractació amb clàusules socials, i poses damunt la taula les necessitats energètiques o de telecomunicacions d’una ciutat com Barcelona, aleshores t’adones de la poca capacitat de resposta que encara té el sector. Amb això no vull dir que no es puguin fer coses, perquè s’està avançant, però el sector encara és feble. Li queda encara molt camí per recórrer perquè pugui ser més rellevant i prestar determinats serveis o disposar de determinats productes en sectors estratègics. Ara bé, per l’altra banda, també puc dir que fa 33 anys que sóc dins del cooperativisme i no m’imaginava pas que arribéssim al punt que hem arribat en aquests moments. Fa deu anys, l’economia social i solidària no es considerava un referent per transformar el model socioeconòmic, avui sí; en aquest sentit, sóc moderadament optimista.

Fins ara, per a l'Ajuntament de Barcelona parlar d'economia social i solidària era només parlar d'economia d'inclusió.

Simplificant molt, s'havia identificat l'economia social amb el seu vessant més pal·liatiu i assistencialista. De fet, fins ara no hi ha hagut cap àmbit de treball polític específic d'economia social i solidària sinó que, pràcticament, l'única referència que existia era la que Barcelona Activa duia a terme com a economia social d'una manera absolutament marginal.

En aquests moments estem construint un nou relat que contextualitza l'economia social i solidària dins del que anomenem economia plural, un model que volem impulsar. Això vol dir que la política econòmica del nou govern municipal s'orienta a promoure elements d'avenç en tres sectors. En primer lloc, en l'empresa convencional, sobretot en les pimes pel que fa a promoure-hi la responsabilitat social corporativa, amb referències clares d'impulsar tot el que té a veure amb economia del bé comú. En segon lloc, en l'economia social i solidària per tal que guanyi importància quantitativa i qualitativa. En tercer lloc, en l'Ajuntament, perquè sigui també agent econòmic. Per tant, l'economia social i solidària es viu com un àmbit d'intervenció prioritària dins de la política econòmica, i és concebuda o conceptualitzada no des d'un punt de vista marginal, sinó com a actor que pot ajudar a construir un nou model socioeconòmic.

Segons els resultats de l'estudi l'Economia social i solidària a Barcelona, l'economia social i solidària té forta presència a la ciutat i està escampada per tots els districtes.

Aquest informe estima en més de 4.800 les empreses i entitats d'economia social i solidària, més de 53.000 els llocs de treball i més de mig milió les persones sòcies de cooperatives de consum. És veritat. Ara bé, la meitat d'aquestes empreses i entitats s'enquadren en el tercer sector i, generalitzant, el seu sentiment de pertànyer a l'economia social i solidària, així com el seu nivell d'implicació estratègica per desenvolupar un nou model socioeconòmic i socioempresarial, són molt febles. De manera semblant ens podríem referir al conjunt del cooperativisme, o a les economies comunitàries, molt desagregades i amb un baix nivell de consciència transformadora. En aquest cas, parlem de prop de tres-centes experiències detectades a la ciutat: horts comunitaris, xarxes d'intercanvi, grups de consum agroecològic, etc. En molts casos, aquí tampoc existeix aquest sentiment de pertinença o bé és molt dèbil, i menys encara una pertinença organitzada i estratègica. Per tant, en termes quantitius és important el que hi ha a la ciutat de Barcelona, però qualitativament encara tenim molta feina per fer.

Quina és, doncs, la feina que volem fer? Quin paper ha de jugar l'Ajuntament de Barcelona en el foment de l'economia social i solidària?

El que no hem de fer és imaginar-nos que és el mateix Ajuntament el que fa l'economia social i solidària. Sóc molt crític amb compromisos programàtics del tipus: "Crearem tants milers de llocs de treball". Dit això, hi ha dos grans àmbits d'intervenció. Un és la promoció; hem de promoure la visualització d'aquesta altra manera de fer economia i empresa, i acompanyar les noves iniciatives. L'altre àmbit és reforçar allò que ja existeix; em refereixo a facilitar-li acompanyament, formació, finançament, intercooperació, comunicació, recursos i infraestructures públiques perquè es pugui desenvolupar. L'objectiu és contribuir que el sector faci un salt qualitatiu, independentment de qui governi en cada moment.

Barcelona Activa, l'instrument de promoció econòmica de la ciutat, depèn ara del Comissionat. Quin paper ha de complir en la promoció i el desenvolupament de l'economia social i solidària?

Barcelona Activa juga un paper fonamental. Barcelona Activa depèn de la Primera Tinença d'Alcaldia, que és la responsable d'Economia, Treball i Planificació Estratègica, i el Comissionat és un dels àmbits que desplega la política econòmica. Estem posant en marxa un procés per reestructurar-la amb l'objectiu que esdevingui progressivament una agència de desenvolupament no merament econòmic sinó socioeconòmic. Pot semblar que tan sols és una denominació, però té conseqüències, perquè posa una infraestructura molt important al servei d'un concepte evolucionat del desenvolupament econòmic tradicional. Desenvolupar socioeconòmicament la ciutat vol dir molt més que promoure la competitivitat empresarial, l'Smart City o la marca Barcelona en l'àmbit internacional.

I tot això com es pot aconseguir?

Hem creat una direcció executiva d'altres economies amb una direcció operativa. La presència d'aquest referent estructural dins de Barcelona Activa és importantíssima perquè considerem que l'economia social i solidària no ha de ser un àmbit especialitzat de treball dins d'aquest organisme, sinó que ha de tenir una presència transversal en tot el que faci sobre empresa, ocupació, emprenedoria i formació. Per tant, quan Barcelona Activa parli d'emprenedories haurà de referir-se a emprenedoria individual i col·lectiva; quan parli d'empresa haurà de fer-ho a empresa mercantil i d'empresa d'economia social i solidària, i quan parli d'ocupació haurà d'incorporar els avantatges de l'ocupació de caràcter col·lectiu, que és més resistent.

D'altra banda, quan Barcelona Activa parli de formació, haurà de fer-ho des de la transversalitat en qüestions de gestió. Les empreses cooperatives són empreses, però són empreses cooperatives. Això s'ha de reflectir en la manera d'organitzar-se, de concebre el producte i el servei, en la comercialització i el màrqueting, etc. Els canvis de Barcelona Activa els hem de situar en un procés que comença en aquest mandat però que, pel cap baix, haurà de durar tres o quatre mandats més. Ja veurem com evoluciona el govern de la ciutat, però ens semblava un contrasentit concebre l'economia social i solidària a partir de les seves potencialitats estructuralment transformadores però, en canvi, articular accions polítiques per al sector tan sols a curt i mitjà termini. Treballar en una perspectiva més estratègica constitueix un enorme repte, no cal dir-ho.

Per tant, també hi ha un canvi de paradigma a l'hora d'entendre el desenvolupament local, que ja no ha de ser tan sols econòmic?

Abans em referia a impulsar una economia plural formada per tres àmbits: el mercantil, l'economia social i solidària i el mateix Ajuntament. Si ara hi afegim el concepte de sostenibilitat integral, és a dir, entesa des de les dimensions individual, social i ecològica, tots dos elements ens porten a parlar de desenvolupament local i territorial des d'un punt de vista integral. Les lògiques de desenvolupament local associades només a una activitat econòmica de perfil mercantil competitiu no tenen sentit des d'un plantejament d'aquest tipus, sinó que la intervenció territorial es planteja de manera simultània i interrelacionada entre processos de millora de la qualitat de vida i processos d'activació comunitària mitjançant la conscienciació i la parti-

cipació. Aquests elements també s'orienten a optimitzar els recursos i les infraestructures de l'Ajuntament en un territori determinat, i a criteris de desenvolupament econòmic de caràcter endogen, que aprofitin els recursos del territori.

Tot això és fàcil de dir, però difícil de fer. Per sort, ens trobem amb una predisposició molt bona per part dels districtes, bé que és cert que l'organització operativa i la mateixa política de l'Ajuntament provoca algunes servituds i dificultats, perquè encara està pensada amb una lògica de compartiments estancs molt poc relacionats. L'ideal per promoure un desenvolupament local integral seria que l'Ajuntament treballés des de la transversalitat i aquesta no existeix o costa molt que es produeixi. De moment, l'anem assolint tan sols en projectes concrets.

Fa poc va acabar el procés participatiu del Programa d'Actuació Municipal (PAM). Quina ha estat l'interès ciutadà per l'economia social i solidària?

La veritat és que ens hem endut una sorpresa ben agradable, perquè hem detectat més participació i interès del que prevèiem. De les deu mil propostes que hem rebut, unes tres-centes són d'economia social i solidària. Ens ha sorprès la seva quantitat i qualitat, així com el seu nivell de precisió.

El Comissionat va organitzar la Trobada de Municipalisme i Economia Solidària a finals d'octubre de 2015. D'allà ha sorgit un procés impulsat per una quarantena d'ajuntaments catalans per constituir una xarxa de municipis que promoguin conjuntament l'economia social i solidària als seus territoris. Com valoren la trobada i el procés que ha generat?

En termes qualitatius, la Trobada va ser molt important –internament i també de cara a la societat–, va servir per ensenyar que, quan parlem d'economia social i solidària, no hem inventat la roda, sinó que està estesa arreu, i per conèixer les experiències de Quebec, Itàlia, França...

Més important és encara el procés per constituir la Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària per tal que els governs de diferents municipis desenvolupin reflexió i acció política conjuntes per promoure l'economia social i solidària. Si estem orientant la intervenció política cap a crear condicions a mitjà-llarg termini perquè l'economia social i solidària jugui un paper en la reformulació del nou model socioeconòmic, és evident que Barcelona no pot actuar d'una manera aïllada.

I tant interès sobtat per part de molts ajuntaments per l'economia social i solidària no pot tenir un efecte pervers i, des de les millors de les voluntats, acabar imposant un ritme excessiu al sector que el faci créixer de manera artificial i inestable?

Com a Comissionat tenim clar que allò que es faci ha de dependre fonamentalment de les possibilitats i del ritme del mateix sector. Sí que ens preocupa una mica que el pressupost de què disposem acabi comportant un nivell i una quantitat de propostes que no siguin assumides pel sector. En algun cas, les necessitats i els ritmes d'explicació en termes d'avenços polítics poden ser diferents dels que té el sector. Ho anirem observant i procurarem no equivocar-nos en aquest sentit.

També cal tenir en compte que la percepció interna del mateix govern municipal pel que fa a l'economia social i solidària no és homogènia. Ada Colau i Gerardo Pisarello són suports determinants, però la percepció dintre de l'Ajuntament és molt diversa. Per això, necessitem que el sector sigui important quantitativament i qualitativament, i que aculli les nostres propostes de promoció i desenvolupament. Estic d'acord que al sector no se'l pot estressar, però aquest també ha d'entendre que l'existència d'un comissionat d'economia social i solidària en un ajuntament com el de Barcelona li obre una oportunitat que ha de saber aprofitar.

De quina manera té previst el Comissionat de col·laborar amb les entitats promotores del cooperativisme com la FCTC?

Les federacions de cooperatives, igual com la XES, juguen un paper importantíssim. Són àmbits imprescindibles per generar consciència de pertinença a aquesta altra manera de fer empresa i de fer economia. Per nosaltres, és prioritari donar suport a les federacions; en concret, volem signar un conveni de col·laboració amb la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya que incorpori aquelles activitats fetes per les federació que coincideixen amb les línies de treball del Comissionat (formació, intercooperació, millora de la comunicació...) per ajudar a reforçar-les i desenvolupar-les.

RESSENYA: *Experiències d'economia social i solidària als municipis*. Diputació de Barcelona (2016)

Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic. DIBA

Els municipis constitueixen un espai de treball nou per a l'economia social i solidària. Malgrat que no hi era desconeguda, i amb una mirada atenta trobarem iniciatives al llarg del temps, la quantitat i riquesa dels projectes que han sorgit els últims anys permeten afirmar que ens trobem davant un escenari insòlit pel que fa a les relacions de les pràctiques econòmiques alternatives amb les polítiques públiques locals.

Per altra part, com que les crisis, més que davallades als indicadors macroeconòmics, són situacions cruentes que es viuen als territoris, els ajuntaments s'han vist interpel·lats a buscar noves formes d'actuar per donar resposta a les necessitats de vida de les persones. En aquest context, la publicació explora, des de la mirada de les pràctiques, la participació de les administracions locals en les iniciatives d'economia social i solidària.

Quins objectius té el recull d'experiències? El primer i més immediat és disposar d'una relació d'actuacions que aportin idees inspiradores als ajuntaments que cerquen posar en marxa nous enfocaments econòmics i maneres de fer desenvolupament. La publicació complementa l'ante-

rior Guia d'economia social i solidària per a l'administració local i cobreix la demanda del món local de disposar de coneixement en aquest camp. En síntesi, busca aprendre des de les pràctiques i amb les pràctiques.

En segon lloc, la incorporació d'un nombre elevat d'experiències elaborades des d'entitats locals molt diverses (ajuntaments grans i petits, consorcis, consells comarcals, etc.) pretén visibilitzar que ja existeixen exemples de compra pública responsable, d'usos temporals dels espais buits, de col·laboració amb la banca ètica... i que, per tant, les limitacions de caràcter legal o de gestió no han de ser paralitzants. Encara que molt modestament, es vol contribuir a generar un entorn favorable a aquest sector en termes de les polítiques locals. El missatge és que no només és possible fer aquestes actuacions sinó que ja està passant a molts llocs.

En tercer lloc, el recull aixeca una cartografia de l'ESS als municipis, complementària a d'altres ja existents. Els casos aportats i els continguts associats a cada actuació constitueixen un material molt útil per debatre els potencials, les limitacions i els riscos de l'agenda institucional. La reflexió sobre les relacions entre els ajuntaments i el moviment de l'ESS és obligada, i és necessari observar amb rigor els processos que tenen lloc als territoris.

L'abril d'aquest any s'ha fet una enquesta per conèixer el moment, les perspectives i els factors del desenvolupament econòmic local entre el personal tècnic de les entitats locals de la província de Barcelona. De les 451 persones que van respondre, un 35% considera que les iniciatives d'economia social i solidària i les activitats de l'economia col·laborativa són molt o bastant importants actualment, i quan es demana per la importància que tindran en el futur aquesta xifra augmenta fins al 71%.

Què hi trobareu, a la publicació? Un recull de seixanta casos, dels quals quant a dos són de municipis catalans i la resta experiències internacionals. La selecció s'ha basat en criteris de trajectòria, diversitat d'enfocaments i impacte, però cal remarcar que vol ser una mostra que inspiri i no un recull exhaustiu.

Les pràctiques s'organitzen d'acord amb els set "calaixos" de la Guia d'economia social i solidària per a l'administració local. Concretament: eines per crear ocupació, finançar projectes, estimular la demanda, millorar l'oferta, crear béns públics i redistribuir-los, i estalviar. També hi ha un darrer calaix que inclou estratègies integrals i les xarxes de municipis. Amb tot, cal tenir en compte que, per la mateixa naturalesa de les pràctiques, no s'entenen en compartiments estancs sinó que sovint són multidimensionals i multifuncionals.

Les experiències es presenten en forma de fitxa, amb una sistemàtica força completa, pel tipus de publicació, que integra dues parts: una primera de caràcter descriptiu amb una explicació general i que inclou els actors, aspectes de funcionament, legals, econòmics, d'impacte, etc. i una segona de caràcter valoratiu pensada per facilitar la transferibilitat. Així, en el bloc anomenat "Utilitat de l'experiència" es presenten els punts forts, els punts dèbils i l'aplicabilitat. Segurament, el principal valor de la guia és que els casos de Catalunya, i per tant també aquesta valoració, han estat elaborats pels impulsors i responsables tècnics de cada projecte. Es tracta, doncs, de continguts que acumulen el coneixement de proximitat, que en aquestes polítiques és altament rellevant.

La publicació es tanca amb unes conclusions que prenen forma de decàleg. Del moment favorable que viu l'ESS es deriva la necessitat d'aprofitar-lo, arriscant i fent que passin coses. La

metàfora del jardiner que prepara el terreny, rega, sembra... expressa un rol nou que ha de desenvolupar l'administració per incidir positivament en aquest camp. I caldria que ho fes amb un estil, una metodologia i des d'unes organitzacions tan cooperatives, solidàries i participatives com els projectes que es volen impulsar.

En aquest sentit, és escaient mencionar que el coneixement que es genera des del món local ha de ser més coproduït. El recull fa un esforç en aquesta direcció, però hi ha un camí llarg per recórrer fins que aquestes maneres de fer siguin una rutina. No hi ha desenvolupament, ni economia, sense comunitat.

En resum, la publicació presenta una petita mostra del que està funcionant, amb més o menys recorregut, en els últims temps, fruit de la col·laboració entre la iniciativa ciutadana i l'actuació dels ens locals als territoris on s'ubiquen o operen les pràctiques econòmiques alternatives vinculades a l'ESS, que podeu visualitzar també en aquest mapa.

“Hi ha una diferència entre cooperativista i soci de la cooperativa, entre qui viu uns valors i està disposat a lluitar per ells i qui simplement els respecta, encara que no acabi per assumir-los.” ANTONIO CANCELO

La visión de Antonio Cancelo, Fermín Garmendia i Manolo González. Esic Editorial, 2010